

Een lokale gele kaart

Gemeenten missen al jaren een sterk ministerie van Binnenlandse Zaken dat effectief hun positie en autonomie bewaakt. Parlement en regering hebben een grote neiging de lokale beleidsvrijheid te minimaliseren, zonder dat de minister van Binnenlandse zaken daartegen stelling neemt. Vroeger ging dat "dichtregelen" via zogeheten specifieke uitkeringen, tegenwoordig wordt simpelweg via landelijke regels gestuurd. Ook is Binnenlandse Zaken onzichtbaar als een taak onverantwoordelijk snel van rijk naar gemeenten wordt geschoven, zoals bij de overdracht van jeugd- en zorgtaken. Terwijl de wetten nog niet eens zijn aangenomen, moeten gemeenten nu al veel besluiten nemen waarvan de reikwijdte niet is te overzien. Anders is er onvoldoende tijd om het organisatorisch rond te krijgen voor 1 januari 2015. De omvang van de taakoverdracht en de potentiële schade als dingen mis gaan, maken dit tot een onverantwoord groot maatschappelijk experiment. Binnenlandse Zaken kijkt langs de zijlijn zwijgend toe. Een paar jaar geleden miste Binnenlandse Zaken een opgelegde kans wel positie te krijgen rondom lokale autonomie. Het rapport van de commissie Van Aartsen over de Eerste Overheid bevatte een duidelijke clausule: gemeenten kunnen alleen die rol van eerste overheid gaan vervullen als de lokale autonomie wordt gegarandeerd. De commissie bepleitte het in de Grondwet vast te leggen: wat decentraal kan, moet decentraal. Binnenlandse Zaken deed niets met die aanbeveling en probeerde niet eens de discussie hierover te openen.

Interessant is de positie van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) ten aanzien van lokale autonomie. De VNG bepleit het, zonder daar een cruciaal punt te maken. Nog nooit heeft de VNG bijvoorbeeld onderhandelingen met het rijk gestaakt omdat de lokale autonomie teveel werd ingeperkt, iets wat ze wel doet als de kwantiteit van een taakoverdracht haar niet bevalt. En ook de VNG heeft het voorstel om autonomie te verankeren in de Grondwet laten lopen. Dat is ook niet vreemd. Want hoe autonomer de gemeenten, des te minder de mogelijkheden van de VNG om namens hen te spreken. Uniforme gemeenten zijn van levensbelang voor de VNG. Die heeft dan één homogene achterban, essentieel om als onderhandelaar aan te mogen schuiven.

Zo zijn lokale overheden overgeleverd aan ministers, Kamerleden en rijksambtenaren die gemeenten louter zien als uitvoeringsloketten. Omdat BZK en VNG de lokale autonomie niet kunnen en willen bevechten, zullen gemeenten dat zelf moeten doen. Dat kan op een betrekkelijk eenvoudige manier. Hanteer lokaal een gele-kaart-procedure zoals die in de Europese Unie geldt. In de EU kunnen nationale parlementen bezwaar aantekenen als zij vinden dat een Europees wetsvoorstel het beginsel van subsidiariteit schendt, omdat een vraagstuk beter door de lidstaten zelf kan worden geregeld. Als 1/3 van de parlementen bezwaar heeft gemaakt, is de gele kaart getrokken en moet de Commissie haar voorstel hermotiveren. Dat kunnen gemeenten ook. Een gele kaart is getrokken als 1/3 van de gemeenteraden meldt dat het rijk het beginsel van lokale autonomie schendt, omdat een vraagstuk beter door gemeenten zelf kan worden geregeld. Dat genereert vanzelf over dat aspect een debat waardoor een wetsvoorstel of onderdeel ervan opnieuw wordt overwogen.

Zo'n gele-kaart-procedure hoeft natuurlijk niet eerst in regels te worden vastgelegd, noch hoeft dat centraal te worden gecoördineerd. In tegendeel juist, want het is een instrument voor lokale autonomie. Een gemeenteraad kan volgende week al het besluit nemen de Tweede Kamer te laten weten dat een wetsvoorstel taken teveel dichtregelt. Met handige publiciteit kunnen andere gemeenteraden dat oppikken en een soortgelijke actie ondernemen. Of juist niet, want lokale autonomie betekent ook de wijsheid om sommige zaken centraal te laten regelen. Ik ben benieuwd wanneer de eerste gele kaart getrokken wordt.

Marcel van Dam

SC, 19 november 2013